

Mustafa ARSLAN, *Türkmen Kahramanlık Destanı Göroğlu -İnceleme-Metn-*, Çanakkale: Paradigma Yayınları, 2022, ISBN: 978- 625-8187-59-5, 1252 sayfa.

Didem Gülçin ERDEM KÜK*

Epiğe dayalı anlatmalar arasında yer alan destanlar, tarihî ve kültürel önemleri, hususi bir icra geleneği içerisinde nakledilmeleri gibi sebeplerle, Türk Halk edebiyatının odağındaki türlerdendir. Türk kahramanlık destanları içerisinde gerek yayılma alanının genişliği gerekse güncelliğini her daim koruması bakımından önemli ve ayrıcalıklı bir yere sahip olan Köroğlu Destanı da etki alanı göz önünde bulundurulduğunda, Türk destan geleneğinin ağırlık noktalarından birini teşkil eder. Türk kültürel belleğine ilişkin yaptığı kodlamalarla etkili bir hatırlama figürü olma özelliği gösteren Köroğlu, yaratıcılığı ve sanat becerilerini geliştirmesinin yanında, insanlara güçlü bir sosyal ve kültürel aidiyet duygusu verdiği gerekçesiyle UNESCO tarafından kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi kapsamında 2015 yılında İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi'ne kaydedilmiştir.

Küreselleşme tehlikesi karşısında milletlerin kültürel yanıtlarının her zamankinden daha önemli olduğu bu dönemde, *Türkmen Kahramanlık Destanı Göroğlu -İnceleme-Metn-* adını taşıyan kitap, okurun dikkatini Türk kültür evreninin mihenk taşlarından biri olan Köroğlu'na çekme iddiası taşımaktadır. Eser, *Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar* (2008), *Başkurt Türklerinin Destanı İdigeyle Moradım* (2017) gibi kitaplarıyla tanıdığımız ve Türk Halk Bilimi alanında çalışmalarını sürdürmekte olan Prof. Dr. Mustafa Arslan'ın yeni kitabıdır. Mustafa Arslan tarafından, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Halkbilimi programı bünyesinde hazırlanmış olan *Köroğlu Destanı'nın Türkmen Versiyonu Üzerinde Mukayeseli Bir İnceleme* başlıklı doktora tezinin kitaplaştırılmış şekli olan bu çalışma, Prof. Dr. Fikret Türkmen danışmanlığında yürütülmüş ve 1997 yılında tamamlanmıştır.

Kitap (2022), “Önsöz” ve “Giriş” kısımlarının ardından “Köroğlu ile İlgili Problemler”, “Türkmen ve Anadolu Anlatmalarının Mukayesesi” ve “Köroğlu'nun Türkmen Anlatmalarındaki Şiirler” başlıklarını taşıyan üç bölüm ile “Sonuç” ve “Kaynaklar” kısımlarından oluşmaktadır. Çalışma, ek olarak, Göroğlu Destanı'nın Türkmen versiyonunun Latin harfli transkripsiyonu ile bu versiyonun Türkiye Türkçesine aktarılmış şeklini ihtiva etmektedir. Çalışma, Türkmen Köroğlu anlatmalarının Anadolu'daki Köroğlu anlatmaları ve Türk dünyasının diğer ortak kültür ürünleriyle mukayesesi üzerinden, Türk anlatı geleneğinin nirengi noktalarının belirlenmesini amaçlamaktadır.

Kitabın “Giriş” kısmında araştırmacı, Türk anlatı geleneği içerisinde Köroğlu'nun yeri ve önemine dikkat çekerek söze başladıktan sonra, Türkmenistan'daki anlatı geleneği ve bahşlar hakkında parantez açıp Köroğlu'nun Türkmen versiyonu üzerine 1997 yılına dek ortaya konulmuş çalışmalarla ilgili bilgilendirme yapmaktadır. Çalışmanın ilk bölümü, “Köroğlu ile İlgili Problemler” başlığını taşımakta olup bu bölümde araştırmacı, Köroğlu anlatmalarının türü ve menşei gibi konuları ele alarak tartışmakta, Köroğlu'nun Türkmen versiyonu özelindeki problemleri de masaya yatırmaktadır.

* Arş. Gör. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, dgulcine@pau.edu.tr.

Kitabın ikinci bölümü, “Türkmen ve Anadolu Anlatmalarının Mukayesesi” başlığını taşımaktadır. Araştırmacı, bu aşamada, Köroğlu’nun Türkmen ve Anadolu versiyonlarını, “Hazırlık Bölümü”, “Kahramanın Maceralarını İhtiva Eden Bölüm” ve “Sonuç Bölümü” şeklinde üç temel bölüm üzerinden mukayese etmekte; bu versiyonların ortak ve farklı noktalarını tartışmaktadır. Değişik bahşılardan farklı zaman ve bölgelerde derlenmiş olan Türkmen Köroğlu anlatmaları içinden incelemeye esas alınan yirmi kolun Anadolu sahasındaki sözlü gelenekten derlenmiş Köroğlu kollarındaki epizotlarla karşılaştırıldığı bu bölümde, destanın temel yapısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan karşılaştırmalı okumada, ele alınan versiyonlardaki ortak unsurlar ile bu unsurların dışında kalan epizot ve motifler tespit edilmiş; farklılaşmaların nereden kaynaklanmış olabileceği de mercek altına alınmıştır. Bu sayede, Anadolu Türk kültürü ile Orta Asya Türk kültürü arasında köprü vazifesi gören Türkmen halk yaratmalarının merkezinde yer alan Köroğlu anlatmalarının ortaya konulduğu kültürel, tarihî ve coğrafi bağlamlara da dikkat çekilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Köroğlu’nun Türkmenistan anlatmalarındaki şiirlere yer verilmiştir. Nazım-nesir karışık bir yapı arz eden Köroğlu’nun heyecan ve duygu yoğunluğu taşıyan kısımları ile bazı karşılıklı söyleşmeleri içeren manzum parçaları, araştırmacı tarafından bu bölümde ele alınmıştır. Anlatmanın kollarında yer alan şiirler numaralandırılarak şekil ve içerik açısından detaylı bir şekilde incelenmiş; ölçü, uyak ve kafiye şemaları çıkartılarak yapısal hususiyetleri ve muhtevaları ortaya konulmuştur. Bununla birlikte, olayların hikâye edildiği kısımlarla manzum kısımların birbirleriyle olan bağlantıları, destan bütünlüğü bağlamında değerlendirilmiştir.

Çalışmanın sonuç kısmında araştırmacı, araştırma sonucunda elde ettiği verileri ortaya koyarak tespitlerini aktarmıştır. Köroğlu’nun Türkmen versiyonunun merkezî ağırlığına dikkat çekilen sonuç kısmında, ele alınan eserin Türk kültür evrenindeki önemine işaret edilerek öneriler sunulmuştur. Eserin sonunda, çalışmada esas alınan Türkmen Köroğlu anlatmalarından yirmi kola ait metinler, Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ile verilmiştir.

Doğu’dan Batı’ya bütün Türk boyları arasında yaygın olarak anlatılagelen Köroğlu Destanı’nın Türkmen versiyonuna ait anlatmaların bahşılardan derlenerek matbu hale getirilmiş olanları ile Anadolu’da mevcut sözlü gelenekten derlenmiş Köroğlu anlatmalarının ve Türk kültürel belleğinin güçlü hatırlama figürlerine tekabül eden Oğuz Kağan Destanı, Manas Destanı, Dede Korkut Kitabı gibi eserlerin mukayese edilmesi, çalışmanın niteliğini daha da yükseltmektedir. Bu eserlerin metin boyutlarıyla sınırlandırılmadan, tarihî ve coğrafi bağlamları içerisinde bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi ve aralarındaki ilişkinin okunaklı hâle getirilmesi, ortak kültürel belleği inşa eden müşterek kodlamaların tespitini mümkün kılmıştır.

Araştırmacı, çalışmanın tamamında, kültür bilimi araştırmalarında eksik edilmemesi gereken bütüncül bakış açısını muhafaza ederek Türk Halk Bilimi alanına önemli bir başvuru kaynağı armağan etmiştir. UNESCO tarafından İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi’ne kaydedildiğine işaret ettiğimiz Köroğlu üzerine yapılmış bu çalışmanın Türkmen Göroğlu hakkında yapılacak araştırmalara malzeme ve kaynak temin edeceği, metodik açıdan yol gösterici olacağı ve yeni çalışmaların önünü açacağı muhakkaktır.